

**Наставно-научном Већу
Филозофског факултета у Нишу**

Одлуком Наставно-научног Већа Филозофског факултета у Нишу број 408/1-7-01 од 26. децембра 2018. године именован сам за рецензента за давање стручног мишљења о рукопису зборника радова са дванаесте међународне конференције у организацији Департмана за англистику, одржане на Филозофском факултету у Нишу 27. и 28. априла 2018. године, под називом *Језик, књижевност, теорија*. Након што сам прегледао рукопис, имам задовољство да Наставно-научном Већу поднесем следећу

РЕЦЕНЗИЈУ

зборника радова са међународне конференције *Језик, књижевност, теорија*
уредница Биљане Мишић Илић и Весне Лопичић

Зборник са прошлгодишње међународне конференције планиран је као једнотомна публикација, са издвојеним радовима из области лингвистике, односно истраживања књижевности и културе. Језичка група радова састоји се од 26 чланака, углавном аутора из Србије и региона бивше Југославије (један аутор је из Италије и један из Руске Федерације). Овога пута, радови су подељени у две групе: (1) шест чланака из области општих теоријских разматрања у лингвистици, укључујући и чланак настао на основу пленарног предавања, а које су уреднице насловиле *(Пре)испитивање теоријских приступа* и (2) двадесет радова којима се разматра питање везе између теоријских модела у науци о језику и њихове примене, под називом *Теоријска утемељеност примењених истраживања: основа, проверљивост, валидност*.

Тема конференције, веза између језичких истраживања и теорије, постављена је јако широко (сваки рад из лингвистике, а додао бих и из било које научне дисциплине, морао би да се базира на чврстим теоријским постулатима), но чини се да је један такав експлицитан захтев у самом називу конференције, а онда и зборника проистеклог из ње, нагнао већину аутора да дубље размотре питање *веза* између сопствених специфичних проблема избора у језичкој науци и теоријских основа на којима се они базирају. То је даље захтевало од аутора експлицитно објашњење (методолошког) значаја изабраног теоријског система за њихова истраживања, а ово је даље омогућило читаоцу бољи увид у теоријске домете савремене науке о језику. Резултат је занимљив и информативан зборник који даје одличан баланс између описа тренутног стања у науци о језику у свету и увида проистеклих из конкретних истраживачких радова. Ово се нарочито огледа у чињеници да су поменуте теоријске основе у зборнику често сасвим савремене – попут генеративне, когнитивне, лексичко-функционалне или концептуалне лингвистике – што даје читавом зборнику приметну свежину у односу на неке друге сличне колекција радова, можда и неке са претходних конференција одржаних на Филозофском факултету у Нишу.

Чланак Рајне Драгићевић настао на основу пленарног предавања на конференцији, под називом *Корпусна лексикологија као нови правац савремене семантике*, указује на нове тенденције у истраживањима базираним на корпусу (што је вероватно и данас основна методологија већине лингвиста у свету). Истиче се значај нових технологија за изучавање великих количина писаног текста – електронских корпуса и интернета, чијом су употребом аутори у огромној предности у односу на „старе“ методе којима су се корпуси анализирали ручно. Неке од таквих новина биле би могућност да се језичка јединица прати на заиста великом броју примера, изврши

поређење грађе на великом броју језика, или прати динамика промена циљаног материјала у кратком временском периоду.

Рад Жан Клаудиа Батика разматра питање „теорије настале на основу непостојања теорије“, са тезом да практичан рад на терену (аутор истражује језике малих заједница у Африци) често долази у сукоб са понекад ригидним поставкама теоријске лингвистике. Нарочита пажња посвећена је Диксоновом „основном лингвистичком моделу“ и питању да ли се он може назвати теоријом, у смислу у коме су то, на пример, генеративна граматика или семантика оквира.

Владан Павловић користи конструкциону граматику, важан сегмент савремене когнитивне лингвистике, у тзв. колострукционој анализи. Суштина приступа је у постављању директних теоријских веза између говорникових избора лексичких јединица и синтаксичких структура у којима се оне јављају, а које аутор сврстава у три групе тзв. „колексема“. Анализа већег броја конкретних примера указује на ситуацију у којој овакав приступ може да помогне да се неки традиционални теоријсколингвистички конструкти потврде, или пак оповргну.

Чланак Биљане Мишић Илић теоријски се базира на прагматици, а у истраживачком фокусу је феномен језичког позајмљивања. Наиме, ауторка одлази даље од код нас „стандардног“ приступа контрастивној лингвистици кроз тзв. „теорију језика у контакту“ и позива се на увиде савремене прагматике, који много више него ранији модели уважавају и културне, друштвене и когнитивне факторе који утичу на коришћење позајмљеница. Као илустрацију ауторка користи већи број позајмљеница из енглеског које се користе у српском језику: ово је увек актуелна, а у данашње време фактички свеприсутна појава, која редовно привлачи пажњу стручне и шире јавности.

Соња Леро Максимовић надовезује са на тему једне од претходних конференција („маргинализација“ па самим тим и „маргиналне“ језичке конструкције) и разматра различите теоријске приступе који обрађују проблем партикула, и то у српском језику. Рад најпре прави дистинкцију између приступа овој врсти речи у „граматичкој“ и „научној“ литератури, а затим у оквиру друге групе даје упоредну анализу структуралних, функционалних и прагматских анализа изабраног феномена.

Милош Ковачевић бави се основама лингвостилистике познатог београдског професора опште лингвистике Душана Јовића, која је специфична, између осталог, и по томе што предметом лингвостилистичке анализе сматра само *књижевни* текст, што је у колизији са ставовима многих светских аутора. Ковачевић наглашава да је Јовић имао сопствени пут у изучавању поезије и језика, који се базира на три критеријума за лингвостилистичку анализу, а то су: а) мотивисаност језичког знака, б) конотативност поетског језика, те в) мерљивост степена поетске информације.

Друга, знатно већа група радова бави се партикуларнијим истраживачким проблемима којима се поставља директна веза између одговарајућег теоријског приступа и практичних истраживања аутора, од социолингвистике до нових приступа у методици наставе страних језика.

Даница Јеротијевић Тишма тако разматра један јако широк теоријски приступ, иначе врло популаран у савременим когнитивним наукама, теорију хаоса и комплексности, коју примењује на питање усвајања сугласника при учењу страног језика. Теза је да се фаза „међујезика“ код ученика страног језика (у конкретном случају енглеског) никада не завршава, већ да ученици показују широк дијапазон разлика, па тако и проблема при правилном усвајању иницијалних сугласника, што захтева синергију теоријских приступа у будућности.

Такође у вези са фонолошким проблемима при усвајању страног језика, Душан Николић разматра домете тзв. индекса тона и паузе (Tone and Break Index) при усвајању прозодијског система у енглеском као страном језику. У истраживању обављеном са

српским испитаницима и неколико америчких изворних говорника енглеског показало се да је овај теоријски приступ једнако добар, ако не и адекватнији од традиционалне Халидејеве „теорије пет тонова“.

Предраг Новаков бави се значајним питањем прогресивног вида у енглеском језику те теоријским приступима овом проблему, који се, по ауторовим речима, и сами боре да испуне два супротстављена задатка сваке лингвистичке теорије: дескриптивну и експланаторну адекватност. Аутор стога анализира „класичне граматичке“, типолошке и когнитивне приступе прогресивном виду, те разматра њихове домете на анализи адекватног корпуса.

Тања Милићев и Маша Бешлин разматрају питање инструментала у српском / хрватском и чињенице да се он не налази у клитичком систему два језика. Користећи се увидима генеративне фонологије Халеа, оне разматрају три појавне реализације облика у инструменталу, те постулирају њихову подлежну менталну репрезентацију.

Предраг Ковачевић бави се синтаксичким и семантичким аспектима српских глагола осета, са тезом да теорија коју износи Ландау наизглед не даје потпуну класификацију, будући да у српском језику постоје глаголи који дају неочекивану интеракцију тета-улога и падежа. Ауторов став је да су ове улоге другачије само на површини, док анализа дубинских структура указује на сличну подлежну репрезентацију, која на теоријском нивоу даје места за нове хипотезе о каузалности у семантици.

Јелена Јосијевић и Ивана Палибрк разматрају синтаксичке конструкције за изградњу суперлатива у савременом енглеском, на основу анализе референтних електронских корпуса. Рад показује да сви афирмативни и егзистенцијални квантификатори користе такве конструкције.

Иван Стаменковић користи тзв. „теорију природности“ (naturalness theory) како би приступио питању граматичке варијације. Занимљива теза ове теорије је да се дистинкције између језика базирају на скалама природности из ванјезичке стварности. Другим речима, и језици – као и сваки други перцептивни и когнитивни механизам – засновани су на „нивоима природности“, где људски ум једноставније, немаркиране облике тумачи као „природније“ од маркираних. Рад приказује један експеримент са српским ученицима енглеског као страног језика од којих се тражило да изаберу једну од две варијанте енглеског генитива у одговарајућим конструкцијама, како би се размотрили фактори иконичности и прототипичности из ауторове теорије избора.

Марта Величковић посвећује своје истраживање поређењу „класичног“ и „когнитивистичког“ приступа поучавању одређеног члана у енглеском језику. На основу анализе грешака у употреби одређеног члана у есејима (испитним задацима) на енглеском језику које су писали српски студенти, ауторка разматра колико савременији приступи одређеном члану, попут теорије менталних простора Фокоњеа примењене на проблем чланова од стране америчког лингвисте Епстина, могу да замене, или допуне, традиционалније приступе, аутора као што су Хокинс или Лајонс.

Ивана Вилић бави се проблемом теличности у српском и француском на основу постулата концептуалне семантике Реја Џекендофа. Ради се о теорији на граници генеративне и когнитивне лингвистике, која постулира тзв. „међусклопове“ (интерфејсе) између фонолошких, синтаксичких и концептуалних репрезентација. У погледу српских и француских глагола ауторка истиче сличне схематске концептуалне категорије, пре свега концептуални атом Путање (Path), што илуструје употребом глагола кретања у два језика.

Ивана Милошевић и Тијана Весић Павловић користе теоријски оквир когнитивне лингвистике, са циљем да испитају значај теорије појмовне метонимије као семантичке мотивације за систем фразалних глагола у енглеском језику. На примеру глагола са партикулама *in*, *out*, *on* и *off*, ауторке испитују познату класификацију

концептуалних метонимија Золтана Кевечеша и Гинтера Радена, која се показује корисном за анализу – и последично усвајање – ових група глагола у енглеском.

Вјачеслав Шевченко једнако користи модел когнитивне лингвистике, при чему је феномен избора дискурс о храни у медијима, те когнитивни модели који се из њега могу инферирали. Анализирају се социјални и лингвистички фактори репрезентације хране у америчком медијском дискурсу и долази се до закључка да у овом процесу постоји скривени, подлежаћи циљ којим се конструише специфичан вид идентитета.

Милош Тасић разматра интеракцију когнитивне лингвистике и критичке анализе дискурса, која је последњих година актуелна пре свега у европским научним круговима, а нарочито у раду енглеског лингвисте Кристофера Харта. Рад даје преглед досадашњих покушаја повезивања ове две дисциплине те ауторову анализу на примеру одговарајућих новинских чланака са политичком тематиком.

Мерима Османкадић бави се теоријама дискурсног простора и проксимизације и њиховом употребљивости на анализу политичког дискурса у Босни и Херцеговини. Обе теорије праве основну дистинкцију између „домаће“ и „антагонистичке“ групе (ми/они) при употреби језика у различитим контекстима (нпр. ратно стање, конструкција криза, имиграција – пре свега у радовима Чилтона и Капа). Рад користи дати оквир да анализира дискурс тренутно актуелних политичких представника у Босни и Херцеговини.

Мелина Николић и Тамара Јеврић посвећују своје истраживање колокацијама које означавају људска бића, такође из угла критичке анализе дискурса. На примерима из тзв. „конфронтационих“ интервјуа, којима се често нарушавају односи моћи у дискурсу, ауторке разматрају значај како контактних тако и оквирних колокација, а пре свега придевских конструкција, у комуникативном следу.

Младен Поповић и Душан Стаменковић отискују се у интердисциплинарне воде и разматрају постулате анализе дискурса у вези са компјутерским играма. Анализира се убедљивост сегмената видео игара, тачније теза да и компутациони процеси могу да буду више или мање убедљиви (*persuasive*). Циљ је да се у будућности поставе чвршће везе између поменутог теоријског приступа и домена виртуелне забаве.

Зорица Трајкова и Марице Пуцаковска баве се метадискурсом у рекламним слоганима. Употребом метадискурских маркера говорници теже да створе три реторичка модела убедљивости – етос, логос и патос – као и да логично, уверљиво и афективно утичу на перцепцију својих саговорника. На основу таквог теоријског приступа, ауторке су анализирале 40 рекламних слогана на енглеском и македонском језику, при чему су дошле до закључка да је главна прагматска функција употребе метадискурса у штампаним рекламама управо она коју очекујемо – да се клијенти убеде да купе одређену робу или услугу.

Валентина Будинчић интересује се за стандардизацију назива спортских дисциплина у српском језику. Користи се теорија језика у контакту и приступи Филиповића, Прићића и Хлебеца, како би се пронашао адекватан теоријско-методолошки оквир за преношење спортских термина у српски као циљни језик.

Марија Милојковић усмерава своју пажњу ка теорији комуникативне компетенције те ставовима наставника енглеског језика по питању идеје да је енглески данас *lingua franca*, те да у процесу учења овог језика став о томе да он мора да се „савлада на нивоу изворних говорника“ можда није ни практично изводљив ни теоријски адекватан. Резултати анкетног испитивања обављеног са наставницима указују да се овај став још увек недовољно схвата и прихвата у нашој професионалној средини.

Аница Радосављевић Крсмановић повезује мотивацију за учење енглеског језика и језичку анксиозност, из перспетиве друштвено динамичких теорија. Истраживање са испитаницима показало је да тзв. идеални J2 селф, очекивани J2 селф и искуство у

учењу страног језика објашњавају готово половину варијансе језичке анксиозности код студената основних студија природноматематичких факултета. Резултати би могли да се користе као подстрек да се контролишу одговарајући извори мотивације, што би дугорочно смањило анксиозност при употреби страног језика.

Последњи рад у овом делу зборника потписује Нина Илић, која се бави занимљивим феноменом „етнолингвистичке виталности“ на примеру мањинске заједнице Русина у Војводини. Основна теза је да снажнији осећај идентитета и припадности одређеној језичкој заједници могу лакше да обезбеде опстанак једног мањинског језика. Истраживање које је ауторка спровела на мањем узорку Русина у Војводини, како из старије тако и из млађе генерације, показује да ово јесте случај те да русински језик има значајан потенцијал за опстанак у Србији и у будућности.

Дакако, зборник уз радове из области лингвистике, које се овај рецензент сматра знатно позванијим да анализира, садржи и двадесет пет радова из домена науке о књижевности. Ови чланци груписани су у три категорије – идеолошко-херменеутичке теорије, феномени са префиксом „пост-“ у савременој белетристици, те донекле еклектичка преламања кроз призму теорије. Радови у овим секцијама заиста су разноврсни и покривају феномене као што су марксизам, родна теорија, постхерменеутика, сасвим модерне теоријске системе као што су мултиверзуми, абдуктивна когниција или вортицизам, те опет савремене, али можда и нешто „традиционалније“ методолошке оквире, попут постколонијалне теорије, феминизма или деконструкције. У сваком случају, чини се да опсег радова из ове групе адекватно репрезентује данашњи тренутак у науци у књижевности у нашој академској средини.

Након кратке анализе појединачних чланака може се констатовати да радови из зборника *Језик, књижевност теорија*, како лингвистички тако и књижевно-теоријски, указују на чињеницу да аутори из наше земље и региона користе разноврсне, како класичне, тако и савремене теоријске моделе у својим језичким и књижевним истраживањима, те да примењују њихове постулате у разноврсним дисциплинама које их интересују – од фонологије до анализе дискурса, а често и интердисциплинарно – по питањима као што су језичка политика или мултимодалне анализе. У том погледу, ова група радова адекватно приказује тренутне дomete науке о језику и науке о књижевности у нашој средини те правце које можемо очекивати у скорој будућности.

Узимајући у обзир широк спектар истраживачких интересовања, солидан, а понегде и изузетан квалитет појединачних чланака, те завидан труд који су многи аутори уложили у погледу методологије и спровођења својих истраживања, имам задовољство да препоручим зборник за објављивање, у нади да ће бити од користи лингвистима, филолозима, студентима мастер и докторских студија, али и заинтересованим колегама другачијег основног образовања.

У Нишу, 28. фебруара 2019.

РЕЦЕНЗЕНТ

др Михаило Антовић
редовни професор
Филозофског факултета у Нишу